

עזמק הפשט עיונים צרס"י

על פי 'לקוטי שיחות' כרך ט

פ' מטות

הערות והארות יתקבלו בברכה בטל'

08-6882799 / 050-4125205

או במייל: rizs@neto.bezeqint.net

ניתן גם להזמין לפרשיות נוספות

כל הזכויות שמורות

תוכן העיונים

(א) הטעם לשינוי הסדר בפרשתנו - פעם גד קודם לראובן, ופעם ראובן קודם לגד / ביאור דיוק לשון רש"י (לב, יז) "בראשי גייסות, מתוך שגבורים היו" / הסיבה לכך שבני גד ובני ראובן התנדבו ללכת בראש המלחמה, ומה טעם הפך משה רבינו התנדבות זו לחובה גמורה

“ואנחנו נחליץ חושים לפני בני ישראל עד אשר
אם הביאונם אל מקומם וישב טפנו בערי
המבצר מפני יושבי הארץ. לא נשוב אל בתינו
עד התנחל בני ישראל איש נחלתו” (לב, יז-יח)

לפני בני ישראל - בראשי גייסות. מתוך סגבורים היו,
שכן נאמר בגד 'וטרף זרוע אף קדקד'. ואף משה חזר
ופירש להם באלה הדברים: 'ואלו אחכם צעת ההיא
וגו' חלולים תעצרו לפני אחיכם בני ישראל כל בני חיל'.
וביריחו כתיב 'החלוץ עובר לפניהם', זה ראובן וגד
שקיימו תנאים:

יש לדקדק בלשון רש"י בסיום הענין - "זה ראובן וגד שקיימו תנאים"; ובהקדים:

בתחילת הענין נאמר: "ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאד, ויראו את
ארץ יעזר ואת ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה. ויבואו בני גד ובני ראובן ויאמרו
אל משה .. אם מצאנו חן בעיניך יותן את הארץ הזאת לעבדיך לאחווה, אל תעבירנו
את הירדן".

וכבר דקדקו המפרשים בסדר הדברים, שבתחילה נקט הכתוב "ומקנה רב היה
לבני ראובן ולבני גד" - הקדים ראובן לגד; אמנם מיד לאחר מכן הפך הסדר ואמר
"ויבואו בני גד ובני ראובן" - הקדים גד לראובן, וכן הוא בכל המשך הפרשה שגד
קודם.

“ראובן בכור ישראל”

וביארו המפרשים, שבכל הענין היו בני ראובן טפלים לבני גד - “כי הם נתנו העצה הזאת, והם היו המדברים תחילה למשה בנחלה הזאת, והם היו גבורים יותר מבני ראובן וכו”² - ולכן הקדים הכתוב את גד לראובן ככל הפרשה;

אמנם בפעם הראשונה שמזכירם מקדים את ראובן לגד - שהרי סוף סוף הוא היה הגדול (ועוד זאת, שגד היה “בן השפחה” ואילו ראובן “בן הגבירה”). וכן הוא בפרשת דברים, כאשר מדבר על הנתניה בפועל של עבר הירדן לשני השבטים, ששם מקדים את ראובן לגד: “נתתי לראובני ולגדי”³ - כי בנתינת משה קדם ראובן, שהרי הוא הבכור.

ויש להוסיף בטעם שהקדים הכתוב את ראובן בתחילת הענין - “ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד” - שמסתבר הדבר שלבני ראובן היה “מקנה רב” יותר מאשר בני גד:

ראובן היה “בכור ישראל”⁴, והיינו (כפירוש רש”י) “בכור לנחלה” - שירש פי שנים בנכסי אביו.

ומעתה, כיון שיעקב נתברך בריבוי צאן⁵ - מובן הדבר שלראובן היה “מקנה רב” הרבה יותר משאר השבטים, שכן כל אחד מהשבטים קיבל חלק אחד בנכסי יעקב ואילו ראובן קיבל פי שנים: שני חלקים.

ואמנם, גם לבני גד היה “מקנה רב”, וזאת מכיון שהם היו מחבבים את המן שירד מן השמים⁶ ולכן לא אכלו מאכלים אחרים - כשם שעשו שאר השבטים, שהיו שוחטים מצאנם ובקרום למאכל - כך שהמקנה שלהם נשאר בשלימותו (כמבואר ב”תפארת יהונתן” כאן):

2. רמב”ן שם.

3. דברים ג, יב. וראה גם רש”י שם ג, יח.

4. וישלח לה, כג.

5. ויצא ל, מג.

6. ראה זהר ח”ג קנה, ב.

אך עדיין מסתבר הדבר שלבני ראובן היה עוד יותר, שהרי קיבלו מלכתחילה פי שנים, ואם כן גם אם השתמשו בחלק מהבהמות שהיו להם למאכל (כשם שעשו שאר השבטים) עדיין נשאר להם הרבה מאוד⁷.

אחליפו דוכתייהו

ומכל מקום, ברוב הפרשה מקדים את גד לראובן (כאמור), משום שהם היו העיקר בענין זה ובני ראובן טפלים אליהם.

וכן מבואר מדברי רש"י כאן: "בראשי גייסות, מתוך שגבורים היו, שכן נאמר בגד 'וטרף זרוע אף קדקד'" - ומשמע להדיא שעיקר הגבורה היתה בבני גד, ואילו בני ראובן היו טפלים אליהם בענין זה.

ומעתה לכאורה צריך עיון בזה שרש"י ממשיך ומביא שהם קיימו דבריהם בפועל: "וביריחו כתיב 'והחלוץ הולך לפניהם' - זה ראובן וגד שקיימו תנאם", וכאן הוא מקדים ראובן לפני גד!

ובאמת שכן בהכתובים שבספר יהושע המדברים על קיום התנאי בפועל - שמקדימים שם ראובן לפני גד⁸. ויש לעיין בזה.

עוצמה לישראל

ויש להוסיף ולבאר בכללות הענין:

אין הכוונה שבני גד ובני ראובן הציעו שילכו "לפני בני ישראל" ("בראשי גייסות") בגלל גבורתם המיוחדת - שהרי אם משום כך, היו צריכים להציע זאת עוד לפני

7. ולהעיר שלפי פירוש אחד ב"תפארת יהונתן" שם הרי גם בני ראובן חיבבו את המן בדומה לבני גד ולא שחטו בהמות למאכל, ואם כן בוודאי שהיה להם יותר.

8. יהושע א, יב, ד, יב. קאפיטל כב.

שביקשו להתיישב בעבר הירדן המזרחי (והרי הם לא אמרו כן, אלא אמרו בפירוש "אל תעבירו את הירדן");

אלא, זה שהציעו עצמם ללכת בראש המלחמה, "לפני בני ישראל", היה כדי לעקור מן השורש את החשש שעליו דיבר משה - שהם יראים מפני המלחמה:

כאשר אמרו למשה "אל תעבירו את הירדן", טען משה כנגדם שרצונם זה יכול לבטא פחד מפני המלחמה בעבר הירדן המערבי, והשווה אותם לאבותיהם - בדור המרגלים - שיראו מפני הכניסה לארץ;

ועתה, כאשר רצו להוכיח את צדקת דרכם, את זה שבקשתם להתיישב בעבר הירדן המזרחי אינה מבטאת פחד ומורא (אלא היא רק בסיבת ה"מקנה רב") - עשו זאת על ידי הדגשת הקצה ההפכי⁹:

לא זו בלבד שאין הם יראים לצאת למלחמה ביחד עם כל ישראל, אלא שהם מוכנים אפילו להסתכן ולהיות בראש המלחמה, "לפני בני ישראל".

ולכן אין רש"י כותב כאן "לפי שגבורים היו" - כי לא זה היה הטעם להצעתם - אלא הוא מדייק "מתוך שגבורים היו", להסביר שהדבר היה אפשרי¹⁰:

אם היו חלשים - אז לא היתה סברא כלל לאפשר להם ללכת בראש, שהרי אין לך קלקול גדול מהעמדת אנשים חלשים בראש המלחמה; אמנם כיון שבפועל "גבורים היו" - לכן היתה אפשרות שיציעו עצמם ללכת בראש, ובכך לעקור ולשרש כל חשש שהם יראים מפני המלחמה.

ה'נדבה' הפכה ל'חובה'. הא כיצד?

ועדיין צריך ביאור¹¹:

9. וע"ד דברי הרמב"ם הידועים בהל' דעות פ"ב ה"ב.

10. אמנם בפ' דברים ג, יח כותב רש"י: "הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה לפי שהיו גבורים כו'" - אך זהו חידוש שנחחדש בפרשה שם ואינו שייך לפרשתנו, וכמו שיתבאר בעז"ה ב'עומק הפשט' לפרשת דברים (חלק ט).

11. הבא לקמן - על פי לקוטי שיחות חלק יט ע' 102 ואילך.

בשלמא בני גד ובני ראובן מצידם - מוכן שהציעו עצמם ללכת בראש המלחמה כדי לשלול כל חשש בנאמנותם (כאמור); אבל מדוע משה רבינו הסכים להצעה זו וקיבל אותה כחובה גמורה, עד שאמר להם¹² "ואם לא תעשון כן - הנה חטאתם לה" ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם!"

ומשמע לכאורה, שאפילו אם כן היו הולכים למלחמה באופן שווה לשאר השבטים, היו נחשבים ל"חוטאים" - רק משום זה שאינם הולכים בראש המלחמה!

ויש לומר בזה דבר חדש, שהוא שייך להכלל¹³ "אם התחלת במצוה - גמור אותה":

כיבוש ארץ ישראל (באותו הדור) היתה מצוה המוטלת על הציבור, כלל ישראל. ובכן, בזמן שביקשו בני גד ובני ראובן להתיישב בעבר הירדן המזרחי - נעשה שטח זה חלק מארץ ישראל, ונמצא שעל ידי זה נפעל (למפרע) ההתחלה של כיבוש ארץ ישראל.

[אמנם הכיבוש בפועל היה קודם לכן, אבל אם בני גד ובני ראובן לא היו מבקשים להתיישב בשטח זה - הרי היו משאירים שטח זה חרב וכו' ולא היה נחשב חלק מארץ ישראל כלל].

וכיון שעל ידם נפעלה ההתחלה של מצות כיבוש ארץ ישראל, חל עליהם חיוב מיוחד לסיים את הכיבוש - "אם התחלת במצוה גמור אותה".

ולכן, כאשר ביקשו שטח זה לנחלה, השיב להם משה שאם אכן יתיישבו בשטח זה יחול עליהם דין של "המתחיל במצוה", ומעתה לא די בכך שהם ישתתפו במלחמת הכיבוש של עבר הירדן המערבי ביחד עם שאר השבטים, אלא תחול עליהם אחריות מיוחדת - יותר משאר השבטים - לגמור את המצוה בפועל על ידי שילכו בראש המלחמה, ודו"ק.

(חלק ט - דברים א-ב)

12. לב, כג.

13. שהובא ברש"י עה"ת - עקב ח, א.

14. וכמבואר בגור אריה בתחילת פ' ואתחון.

הוקדש על ידי

הרה"ח

ר' משה לחיאני שי'

לזכותו ולזכות בני משפחתו שליט"א

ולזירוז הגאולה האמיתית והשלימה

ויהפכו הימים לששון ולשמחה